

**До Председателя
на уважаемото научни жури**
за придобиване на образователна и
научна степен „Доктор“
към катедра „Финанси и кредит“ на
факултет „Финанси“ при СА „Д. А.
Ценов“ Свищов

РЕЦЕНЗИЯ

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“
по разкрита процедура за защита на дисертационен труд по докторска програма
„Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“ (Финанси)

Рецензент: доц. д-р Анелия Радулова, преподавател в катедра „Финанси и
кредит“

Автор на дисертационния труд: Наталия Пламенова Алексиева

Тема на дисертационния труд: „Държавно регулиране и фискална политика:
причинно–следствени връзки“

Основание: Заповед на Ректора на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов № 924/2.10.2017

I. Общо представяне на дисертационния труд:

Представеният за рецензиране дисертационен труд на тема „Държавно регулиране и фискална политика: причинно–следствени връзки“ е фокусиран върху установяване на степента на взаимобусловеност между прилаганите механизми за държавното регулиране и провежданата от правителството, в определен исторически момент, фискална политика.

Дисертационният труд е в обем 236 стандартни страници, 218 от които основен текст. В структурно отношение включва въведение, три глави,

заклучение, библиографска справка – 121 източника (74 български, 39 чуждестранни литературни източника, 8 интернет позовавания) и 19 приложения. В подкрепа на изложението са включени 4 таблици, 18 фигури.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

1. Преценка на актуалността на разработвания в дисертацията научен проблем

Държавното регулиране като система от икономически действия за въздействие върху социално–икономическото развитие на обществото е **предпоставка и безспорна необходимост** за създаване на „нормални“ условия за функциониране на пазарния механизъм, за обезпечаване на устойчиви темпове на растеж, за регулиране на структурните изменения в икономическата система и за обезпечаване на социална стабилност. Наборът от инструменти за държавно регулиране, подчинен на реалните макроикономически параметри на държавата в определен исторически момент и „измерването“ на силата им на въздействие върху икономиката, като цяло, и върху икономическите агенти, в частност, са обект на научни търсения, дебати, анализи и претворени в действителността научни теории през последните 150 години.

В контекста на казаното, тематиката на представения за рецензиране дисертационен труд безспорно е актуална, най-вече, като възможност, както, за доразвиване на теоретичните концепции, свързани с необходимостта от държавно регулиране, за идентифициране на механизмите за регулиране, за обосноваване на целесъобразността от воденето на „ефективна“ фискална политика, така и, за обогатяване на теоретичните постановки на основата на задълбочен сравнителен и регресионен анализ.

Основните елементи на едно научно изследване, като обект, предмет, цели и работна теза, са прецизно формулирани в дисертационния труд. Това е създадо необходимата предпоставка за осъществяване на последователно и логично теоретично и теоретико–приложно научно изследване.

Теоретичните постановки в **дисертацията** относно същността и ролята на фискалната политика и подчинеността ѝ на провежданата държавна политика са построени в логична последователност: анализирани са вижданията на редица съвременни български и чуждестранни автори; изведени са основните постановки в теоретичните концепции на представителите на кейнсианската, некейнсианската, класическата и монетарната икономическа мисъл; изследвани са краткосрочните и дългосрочните инструменти на фискалната политика в контекста на приложението им в процеса на регулиране на икономиката; дефинирани са методите за държавно регулиране и е изяснена взаимовръзката им с фискалната политика на държавата. Направеният преглед на теоретичните постановки по дискутираните въпроси е показателен за умението на автора за систематизиране, анализиране и акцентирание върху основните схващания и твърдения на цитираните автори.

С подчертано изразено авторово виждане, за всяка от присъщите на темата икономически понятия, са посочени положителните и отрицателните страни, както във вижданията на теоретиците, така и в установените в икономическата теория определения за същността на понятия като: „фискална политика“, „бюджетна политика“, „държавно регулиране“, „инструменти за държавно регулиране“. Осъщественият по този начин преглед на теоретичните постановки дава възможност за извеждане на авторови научни постановки, които безспорно са принос към развитието на финансовата теория в областта фискалната политика в контекста на логичната ѝ подчиненост на процесите на държавно регулиране на икономическата система.

С разбирането, че установената в една икономическа система фискална политика е една от основните предпоставки за осигуряване на икономически растеж, авторът изследва динамиката на държавните приходи в страните-членки на Европейския съюз и в България. За осъществяването на сравнителен анализ са използвани основни икономически показатели: относителен дял на данъчните приходи в БВП, относителен дял преките и косвените данъци в БВП; относителен дял преките и косвените данъци в общия размер на данъчните

приходи. На основата на обобщените емпирични данни за страните–членки на общността за периода 2006–2015 г. са установени тенденциите в динамиката на изследваните показатели, очертани са основните посоки на въздействие на приходите върху бюджетното салдо, обосновани са причините за установената динамика на анализираниите показатели на основата на взаимообусловеността им от данъчните ставки върху добавената стойност, корпоративния подоходен данък и личния подоходен данък. Специално внимание в осъществения анализ е отделено на спецификата в динамиката на изследваните показатели в РБългария, произтичащи от характерните за страната особености на действащата в настоящия момент данъчната система.

Логично продължение на осъществения в дисертационния труд сравнителен анализ е установяването на взаимообусловеността между данъчните плащания и държавното регулиране. За отговор на основния въпрос “Как държавата влияе върху поведението на икономическите агенти?” авторът предлага прилагане на регресионен анализ за изследване на зависимостта на инвестиционната активност от такива основни променливи като: приходите от корпоративния подоходен данък като процент от БВП и осигуровките за сметка на работодателите в % от БВП.

На основата на доказана корелационна зависимост между „силата“ и методите за държавно регулиране и поведението на икономическите агенти се доказва, че „прилагането на фискалния инструментариум, има причинно-следствена връзка с решенията на фирмите да инвестират.“ (Дисертация, стр. 179). Наличието на такава слина взаимообусловеност е установена от автора и при изследване поведението на домакинствата на основата на модел, със следните променливи: крайно потребление на домакинствата, данък върху добавената стойност и данък върху доходите на физическите лица.

Проведеният регресионен анализ, в очертаните по-горе направления, е доказателство за уменията на автора да прилага статистически методи при установяване на зависимости, да съставя обосновани регресионни модели и да анализира прецизно получените резултати.

2. Степента на разработеност на изследваната проблематика от други учени

Въпросите, касаещи необходимостта от държавно регулиране, степента на „намеса“ на държавата в управлението на икономическата система и, в частност, определяне посоката и силата на въздействие на инструментите на фискалната политика върху поведението на икономическите агенти са обект на непрекъснати научни търсения на редица водещи български и чуждестранни изследователи в миналото и в настоящия момент. Всяко научно изследване е принос към развитието на посочената проблематика и намира израз в предлагането на различни подходи и прилагането на различни модели на поведение на държавата в условията на развита пазарна икономика, но все още относително точен и общовалиден, за всички икономически системи, отговор в икономическата литература не е намерен.

Основните идеи, развити в настоящото изследване, са удачен и успешен опит за обогатяване на теоретичните постановки и извеждане на конкретни виждания относно посоката, методите и силата на въздействие на държавата върху поведението на икономическите агенти в конкретна социално–икономическа ситуация.

3. Мнение относно обема на дисертационния труд, качеството и броя на предложения илюстративен материал

Дисертационният труд, като обем, структура и съдържание, напълно съответства на общоприетите стандарти. Изложението е обогатено с оптимален брой фигури, таблици и графики, които кореспондират с текста и служат като доказателство за изведените на тяхна основа изводи и обобщения.

4. Мнение по научната, езиковата и стиловата редакция на дисертационния труд

В предложения за рецензиране дисертационен труд авторът демонстрира добър стил на изложение, аналитично мислене и способност за обобщаване на теоретични постановки и резултати от осъществено емпирично изследване. Мнението на автора е категорично заявено както при изследване на

основни икономически категории, така и при интерпретацията на взаимобусловеността между анализирани за целта на изследването фактори, показатели, зависимости – предпоставки, необходими и доказващи уменията на Наталия Алексиева да осъществява самостоятелно научно изследване по актуални проблеми в областта на финансовата теория и практика.

5. Преценка на коректността и необходимостта от статистическа обработка на емпирични данни

Основната теза е доказана както със задълбочена авторова интерпретация на основни теоретичните постановки, така и с прилагането на статистически методи – сравнителен и регресионен анализ. Изведените изводи са коректни, обосновани и в пълно съответствие с целта и задачите на изследването.

6. Мнение относно степента на спазване на правилата на научната етика

Посочените, в дисертационния труд, литературни източници са използвани коректно и в пълно съответствие с научната етика. Значителна част от използваните за целта на настоящото изследване научни публикации и нормативни актове са подходящо и прецизно цитирани в текста, което е показател за уменията автора да „отсява“ онези научните идеи, които имат пряко отношение към темата на осъщественото научно изследване.

7. Мнение доколко авторефератът отразява точно и пълно труда

Авторефератът отразява коректно основните структурни елементи на дисертационния труд, дава представа за целите на научното изследване, методите и подходите за анализ, основните резултати от научното изследване и извежда прецизно приносните моменти.

8. Аprobация на резултатите от дисертацията и публикации

Резултатите от осъщественото научно изследване са апробирани в реална среда посредством участието на Наталия Алексиева с презентации на различни форуми и публикации – две статии, отпечатани в Годишен алманах. Научни изследвания на докторанти на СА Д. А. Ценов – Свищов и три доклада.

III. Научни и научно–приложни приноси на дисертационния труд.

Представеният дисертационен труд, като завършено научно изследване, притежава следните научни и научно–приложни приноси:

Научни приноси:

1. На основата на критичен анализ на съществуващите теоретични постановки относно спецификата на фискалната политика е изведена адекватна и обогатена дефиниция за същността на понятието „фискална политика“.

2. В резултат от осъществения аналитичен преглед на ефектите от „претворяване“ на практика на провежданата от държавата фискална политика са анализирани и систематизирани специфичните инструменти за въздействие в краткосрочен и дългосрочен план.

3. Предпоставка за обогатяване на финансовата теория е сполучливата интерпретация на дефиниция на същността на понятието „държавно регулиране“, обогатена с идентифицирането на обектите на въздействие и функциите на държавата в процеса на въздействие върху поведението на икономическите агенти.

Научно–приложни приноси:

1. Съществен принос за оценка на въздействието на фискалната политика върху темповете на растеж на икономическите системи и преодоляването на негативните въздействия на разразилата се през изследвания период финансова криза е *осъщественият сравнителен анализ* на динамиката на държавните приходи в страните–членки на Европейския съюз и в България.

2. Безспорен научно–приложен принос е предложеният функционален модел за измерване влиянието на изведените, като значими от автора, фактори върху инвестиционното поведение на икономическите агенти, в контекста на зависимостта му от провежданата, в съответната държава, фискална политика. Изведените резултати обогатяват икономическото пространство с данни за това, до каква степен и в каква посока се изменя инвестиционното поведение на субектите на икономическа дейност в страните–членки на ЕС, и в частност, в РБългария под въздействието на основните данъчни плащания – корпоративен подоходен данък и социални осигуровки.

3. Разработеният модел на основата на теоретичните постановки и действащите данъчните режими в страните–членки на общността за установяване на причинно–следствените връзки между държавното регулиране и данъчните плащания е научно обоснована и удачно интерпретиран за целите на изследването. Резултатите от влиянието на включените в модела променливи доказва взаимозависимостта между данъчните плащания и потреблението на икономическите агенти, според параметрите, фиксирани от държавата, а резултатите от модела дават възможност за извеждане на „подходящи“ мерки по установяване на степен на държавно регулиране, съответстваща на конкретни икономически характеристики.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд.

Воденето на устойчива фискална политика, по принцип, предполага въвеждане на правила за бюджетното салдо или за таван на публичния дълг. В тази връзка, бих искала да поставя два въпроса:

Първо, доколко и в каква посока, според Вас, въведените правила с Пакта за стабилност и растеж, целящи повишаването на фискалната отговорност на страните–членки на Европейския съюз, оказват влияние върху фискалната политика на страните от общността, от една страна, и върху поведението на икономическите агенти в съответните икономически системи, от друга?

Второ, Има ли и в каква посока промяна в установените от Вас в дисертационния труд тенденции и взаимозависимости между динамиката на бюджетните приходи и размера на бюджетното салдо на страните–членки на ЕС през 2016 г.?

V. Обобщено заключение и становище.

Дисертационният труд е безспорно доказателство за способностите на докторанта за осъществяване на самостоятелно научно изследване. Съществените научни и научно–приложни приноси, теоретични обобщения,

изводи и препоръки има своето безспорно значение за развитието на финансовата теория и практика.

На основата на безспорните научни качества на представения дисертационен труд предлагам на многоуважаемите членове на научното жури **присъждането на Наталия Пламенова Алексиева на образователна и научна степен „Доктор“**.

Дата: 7.11.2017.

Рецензент:

(доц. д-р Анелия Радулова)